

О.А. Зуброва

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

На сьогодні дуже важливими є питання, пов'язані з підготовкою вчителів нової генерації, здатних виховати сучасного громадянина України – самодостатню особистість з розвиненими індивідуальними рисами та якостями, достатніми для самореалізації у ринкових умовах. Не викликає сумніву той факт, що виховання здебільшого здійснюється на власному прикладі педагогів, тож украй важливою є і проблема виховання майбутніх учителів, причому найбільш слабкою ланкою у процесі професійної підготовки вчителя є формування професійно значущих якостей особистості майбутнього педагога. Оскільки не можна штучно розподіляти сфери навчання та виховання, а сутність педагогічної праці не зводиться лише до виконання функцій учителя або викладача з певного предмета, то перед системою вищої освіти постає важливе завдання всебічної підготовки майбутніх учителів-вихователів і викладачів вищої школи згідно з вимогами сучасного українського суспільства. Вирішенню цієї проблеми може сприяти система професійно-педагогічного виховання майбутніх учителів, яка повинна бути розрахована на всі роки навчання у вищому навчальному закладі.

Щодо аналізу з досліджень проблеми. Українськими та зарубіжними вченими було розглянуто різні аспекти виховання особистості й організації виховної діяльності у навчальних закладах, а саме:

– питання професійного становлення особистості (А. Алексюк, С. Батишев, А. Беляєва, Р. Гуревич,

Н. Ничкало, О. Новиков та ін.);

– проблеми організації виховної роботи зі студентами у навчальних закладах різних типів (А.Бойко, Г.Васянович, С.Вітвицька, Т.Дем'янчук, С.Карпенчук, О.Киричук, О.Романовський, та ін.);

– проблеми, пов'язані з професійним вихованням майбутніх фахівців (Є.Белозерцев, С.Вершловський, Б. Вульф, М.Дяченко, М.Ларина, А.Репринцев, В. Сластьонін).

Протягом останнього десятиліття в Україні було досліджено в різних аспектах питання виховання студентської молоді (І. Лощенкова, О. Максимчук, І. Парасюк, А. Ржевська, В. Швирка та ін.), проблеми самовиховання майбутніх фахівців (А. Калініченко, І. Середя), процес професійного самовиховання студентів технічних вузів (С. Даньшева).

Аналіз робіт, присвячених проблемі виховання студентів, дозволяє констатувати, що бракує досліджень, присвячених професійно-педагогічному вихованню, спрямованому на гармонійний розвиток особистості майбутнього педагога та формування особистісних якостей, необхідних у професійній діяльності.

Тож, нами обрано завдання:

- уточнити зміст поняття „професійно-педагогічне виховання”;
- визначити місце та роль професійно-педагогічного виховання у становленні особистості майбутнього педагога.

Відповідно проведено дослідження.

Рівень сформованості у випускників певних особистісних якостей, необхідних для подальшої професійної діяльності, є одним з показників успішності професійної підготовки. Виховання майбутніх викладачів має доповнювати та продовжувати усі напрями підготовки майбутнього спеціаліста, а стосовно майбутніх учителів, викладачів і вихователів мати професійно-педагогічну спрямованість.

Вирішенню означених проблем присвятили свої праці Демокрит, І.Г.Песталоцці, Я.А. Коменський, М.Ломоносов, К.Ушинський, М.Пирогов, А. Макаренко, В.Сухомлинський та інші видатні діячі минулого.

К.Ушинський, розширивши поняття професійної підготовки вчителя, включив до її складу компонент професійного виховання, продуктом якого мають стати професійно важливі якості «ідеального вчителя», основними з яких педагог уважав здатність до самовдосконалення та творчості.

А.Макаренко вважав, що майбутні вчителі мають отримувати не тільки освіту, а й спеціальне виховання, результатом якого мають стати такі якості майбутнього фахівця, як організованість, підтягнутість, ввічливість та професійна культура. Причому, педагог ставив на перше місце саме формування особистості майбутнього вчителя, а вже потім – вироблення необхідних умінь та навичок [4].

Студентство є частиною дорослого населення, виховання якої є обов'язком педагогів вищої школи. Після вступу до вищого навчального закладу в молодих людей, з одного боку, звужується сфера інтересів у напрямі їх професіоналізації, з іншого, — розширюється сфера інтересів у

обраній галузі знань. [7, с. 74].

Професійне виховання студентів у ВНЗ має стимулювати інтереси студентів, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, а також закласти підґрунтя для формування професіоналізму, майстерності, загальної та професійної культури майбутнього фахівця.

Особистість майбутнього педагога з притаманними їй характером, досвідом, є стрижнем, який, у поєднанні з професійними знаннями, вміннями та навичками, стає основою для формування професіонала. Людина, особистісні якості якої органічно пов'язані з якостями, необхідними для професійної діяльності, здатна до успішної реалізації себе у професії і до постійного професійного самовдосконалення.

Ефективне професійне, а у випадку з педагогічними ВНЗ або факультетами, професійно-педагогічне виховання, має на меті не тільки формування професійно-важливих якостей студентів, а й підготовку їх до самовиховання та самовдосконалення протягом усього життя.

Професійне виховання є складним видом людської діяльності, спрямованим на формування професійних інтересів, моральних принципів, майстерності, на розумовий та фізичний розвиток. Воно охоплює усю сукупність елементів навчання, виховання та трудової підготовки, що мають безпосереднє відношення до професійної діяльності людини [3, с. 5].

Традиційно виділяється п'ять етапів професійного виховання:

- 1) під час підготовки до вибору професії;
- 2) під час вибору професії;
- 3) у процесі професійної підготовки у спеціальному або

вищому навчальному закладі;

4) у ході трудової діяльності;

5) у процесі професійного розвитку, підвищення кваліфікації [3, с. 31].

Усі перелічені етапи професійного виховання є, безумовно, важливими в житті кожної людини, але особливої уваги потребує саме професійне виховання під час навчання у вищому навчальному закладі. На цьому етапі професійне виховання не тільки виконує формуючу функцію – розвиток необхідних професійних якостей, а й корегуючу, – усунення негативних впливів, які могли виникнути під час вибору професії (наприклад, у разі компромісного вибору професії).

Результатом професійно-педагогічного виховання має стати особистість учителя – носія тих якостей, які будуть необхідні йому у майбутній професійній діяльності для ефективного здійснення педагогічного процесу на гуманістичних засадах з урахуванням сучасних вимог до навчання та виховання дітей та молоді.

Аналіз літератури з проблем професійного виховання дозволяє дійти висновку, що вимоги до його організації в сучасному українському суспільстві істотно відрізняються від вимог, які висувалися перед педагогами радянського періоду. Проблема виховання студентства на сучасному етапі розвитку професійної освіти треба приділяти особливої уваги, тому що більшість з форм і методів роботи, традиційних для радянського періоду, втратили свою актуальність або вимагають значного перегляду та переосмислення, а нові ще не достатньо науково обґрунтовано та практично апробовано. Основна увага з боку викладачів приділяється технологіям навчання, виховні ж проблеми залишаються здебільшого

нерозв'язаними.

Вивчення наукових поглядів на організацію професійно-педагогічного виховання вимагає аналізу однієї з найважливіших категорій – особистості вчителя (педагога, вихователя, викладача), яка є одночасно і об'єктом, і суб'єктом навчально-виховного процесу. Вивченням особистості вчителя у різні роки займалися Ф.Гоноболін, І.Зязюн, Н.Кузьміна, А. Маркова, В.Семіченко та ін.

Ґрунтовно розглянуто проблеми, пов'язані з педагогічною професією, у роботах А.Маркової. Вчена визначає особистість учителя як стрижневий фактор педагогічної праці [5, с. 41].

У психолого-педагогічних дослідженнях А. Петровський дає визначення особистості вчителя як соціальної якості, яка виявляється через властивості та характеристики, що являють собою основу загальнолюдського розвитку [8, с. 13].

Оскільки особистість учителя є досить комплексним і складним об'єктом досліджень, учені неоднозначно трактують її структуру, не тільки виділяючи різні професійно-особистісні властивості „ідеального” вчителя, а й вибудовуючи їх у різних ієрархічних послідовностях, виділяючи з них більш та менш значущі, ті, що легко формуються, або ті, що практично не піддаються формуванню.

У структурі особистості фахівця можна виділити особистісні і професійні якості, які тісно взаємопов'язані, та формування яких здійснюється паралельно. Професійні якості є індивідуальними особливостями суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й успішність її засвоєння, які є стійкими, суттєвими, рівноцінними та можуть спостерігатися [2, с. 67].

Аналізуючи професійні якості вчителя, Ф. Гоноболін висуває такі вимоги, як уміння розуміти та зацікавлювати учнів, доступно викладати матеріал, переконувати, швидко реагувати та гнучко поводитись у педагогічних ситуаціях, передбачати результати роботи, мати організаційні здібності, педагогічний такт, здатність до творчої роботи [1, с. 141].

А.Маркова серед значної кількості перелічених якостей учителя виділяє п'ять провідних – педагогічну спрямованість, професіоналізм, педагогічне мислення, рефлексію, педагогічний такт [5].

Л.Мітіна вибудовує ієрархію особистісних якостей учителя навколо чотирьох стрижневих – педагогічної спрямованості, рівня домагань, самооцінки та образу „Я” [6, с. 21].

Процес професійно-педагогічного виховання у ВНЗ треба будувати з урахуванням того результату, на який ми очікуємо. Погоджуючись з Л. Мітіною та А. Марковою, ми вважаємо за необхідне сфокусувати увагу викладачів-вихователів ВНЗ на формуванні гуманістичної педагогічної спрямованості студентів, які у майбутньому мають стати вчителями. Адже, викликає занепокоєння той факт, що більше половини студентів університетів не мають на меті після його закінчення працювати в освітянській сфері. Причиною цього є падіння авторитету учительської професії у суспільстві, а також матеріальна незахищеність учителів. Звичайно, вирішення цих проблем є завданням держави, а завданням вузівського виховання є формування у студентів інтересу до майбутньої професійної діяльності.

На наш погляд, програми професійно-педагогічного виховання студентів університетів мають бути

спрямованими не тільки на формування в них педагогічної гуманістичної спрямованості, а й на формування професійної готовності майбутніх педагогів до неперервного самовдосконалення паралельно з розвитком у них таких професійно-важливих якостей, які забезпечать успішне виконання всіх функцій майбутньої професійної діяльності: конструктивної, організаційної та комунікативної.

Особливістю професійно-педагогічного виховання є те, що воно має пронизувати усі основні види діяльності студентів. На першому етапі (I-III курси) професійно-педагогічне виховання може відбуватися під час навчання і виховання в аудиторній та позааудиторній діяльності, шляхом залучення студентів до участі у студентському самоврядуванні, різноманітних педагогічних об'єднаннях, до активної участі в житті факультету та університету.

Другим етапом професійно-педагогічного виховання студентів під час навчання в університеті можна вважати період проходження ними педагогічних практик. У цей період інтенсивного розвитку повинна набувати професійна готовність майбутнього професіонала до постійного самовдосконалення. Грамотне керівництво педпрактикою допомагає створити „ситуації успіху”, на фоні яких окремі невдачі не будуть здаватися студентові катастрофою, а, навпаки, підштовхнуть його до самоаналізу і викличуть бажання самовдосконалюватися.

Складність виховного процесу в вищому навчальному закладі полягає у тому, що замало включити студентів у діяльність (навчальну, виховну або виробничу практику), треба викликати позитивне ставлення до цієї

діяльності, на основі якого і відбуватиметься ефективний процес формування професійно-важливих якостей.

Висновки. Проведений нами аналіз проблеми професійно-педагогічного виховання студентів університетів дозволив дійти таких висновків:

– на сучасному етапі розвитку українського суспільства з урахуванням підвищення вимог до результатів педагогічної праці набуває

актуальності професійна спрямованість процесу виховання у ВНЗ;

– метою професійно-педагогічного виховання є формування професійно значущих якостей майбутнього педагога;

– стрижневими напрямками професійно-педагогічного виховання є формування у студентів гуманістичної педагогічної спрямованості та готовності до педагогічної праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гоноболін Ф.Н.* Книга об учителе. – М.: Просвещение, 1965. – 260 с.

2. *Гура О.І.* Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

3. *Дьяченко Н.Н.* Профессиональное воспитание учащейся молодежи. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 1988. – 144 с.

4. *Макаренко А.С.* Твори: у 7-ми тт. – Т.5. – К.: Радянська школа, 1954. – 484 с.

5. *Маркова А.К.* Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1994. – 192 с.

6. *Митина Л.М.* Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы). – М., 1994. – 216 с.

7. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд.— 2-ге вид. – К.: Знання, 2005. — 399 с.

8. *Петровский А.В.* Быть личностью. – М.: Педагогика, 1990. – 112 с.

Подано до редакції 22.01.07

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена вопросам профессионально-педагогического воспитания студентов вузов, сориентированного на формирование

гуманистической педагогической направленности, профессиональной готовности и профессионально-важных качеств будущих педагогов.

SUMMARY

The article focuses on the problems of professional pedagogical education of students directed to the development of their humanistic pedagogical orientation, professional readiness and professionally important traits of character.

Науковий керівник: д. пед. н., проф. Є.С. Барбина.